

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОИЙ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

НОРМАНОВА Клара Эшназаровна

Мирзо-Улуғбек тумани Ички ишлар органлари фаолиятини мувофиқлаштириш
бошқармаси ҳузуридаги Тергов бўлими катта терговчиси

ИШТИРОКЧИЛИКДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): НОРМАНОВА К.Э. Иштирокчиликда содир этилган жиноятларни квалификация қилишнинг айрим масалалари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2022) Б. 84-89.

 1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-11>

АННОТАЦИЯ

Мақолада иштирокчиликда содир этилган жиноятларни квалификация қилишга оид илмий адабиётларда баён этилган фикр ва мулоҳазалар, мутахассисларнинг фикрлари таҳлил қилинган. Иштирокчиликда содир этилган жиноятларнинг ижтимоий хавфлилик хусусиятлари очиб берилган, суд-тергов амалиётида иштирокчиликда содир этилган жиноятлар учун жавобгарлик белгилашда турлича ёндошувлар мавжудлиги аниқланган ва уларни бартараф қилишга қаратилган таклифлар ишлаб чиқилган. Шунингдек, жиноятда иштирокчилик институтининг ҳуқуқий табиатига доир мутахассисларнинг фикрлари ўрганилган.

Калит сўзлар: жиноятда иштирокчилик, жиноят иштирокчиларининг турлари, бажарувчи, ташкилотчи, далолатчи, ёрдамчи, оддий иштирокчилик, мураккаб иштирокчидик, уюшган гуруҳ, жинойий уюшма, жавобгарлик.

НОРМАНОВА Клара Эшназаровна

Старший следователь Следственного отдела при Управление координации
деятельности органов внутренних дел Мирзо-Улугбекского района

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШЕННЫХ В СОУЧАСТИИ

АННОТАЦИЯ.

В статье анализируются взгляды и мнения, высказанные в научной среде по квалификации преступлений, совершенных в соучастии, а также мнения специалистов. Выявлены особенности социальной опасности преступлений, совершенных в соучастии. Установлено, что в судебно-следственной практике существуют различные виды толкования при определении ответственности за преступления, совершенные в соучастии. На основе чего, были разработаны предложения, направленные на их устранение. Кроме этого, изучено мнение специалистов о юридической природе института соучастия в преступлении.

Ключевые слова: соучастие в преступлении, виды соучастников преступления,

исполнитель, организатор, подстрекатели, пособники, простое соучастие, сложное соучастие, организованная группа, преступное сообщество, ответственность.

NORMANOVA Klara

Senior Investigator of the Investigation Department Department for the Coordination of the Activities of the Internal Affairs Bodies Mirzo-Ulugbek region

SOME QUESTIONS OF QUALIFICATION OF CRIMES COMMITTED IN COMPLICITY

ANNOTATION

The article analyzes the views and opinions expressed in the scientific literature on the qualification of crimes committed in complicity, as well as the opinions of specialists. The features of the social danger of crimes committed in complicity are revealed. It is established that in judicial and investigative practice there are different types of interpretation in determining responsibility for crimes committed in complicity. And also, proposals have been developed aimed at eliminating them. The opinions of experts on the legal nature of the institution of complicity in crime are also being studied, proposals and recommendations on qualification rules are being developed, arising from the types of accomplices to the crime and the scope of responsibility for crimes in complicity.

Keywords: participation in a crime, types of accomplices of a crime, an actor, organizer, instigators, accomplices, simple complicity, complex complicity, organized group, criminal community, responsibility.

Мамлакатимизда адолатли жамият ва ҳуқуқий демократик давлатни шакллантириш, суд-ҳуқуқ тизимини демократлаштириш ва либераллаштириш, инсон ҳуқуқларини халқаро стандартлар даражасида мустаҳкамлаш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Бу жараёндаги асосий вазифа қонунийликни, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳар қандай кўринишдаги ҳуқуқ-тартибот бузилишининг олдини олиш, жиноятчиликка барҳам бериш ҳамда уни келтириб чиқарувчи сабаблар ва имкон берувчи шарт-шароитларни бартараф этиш ҳисобланади. Бунда қонунчиликни такомиллаштириш, жиноятчиликка қарши курашни кучайтиришнинг учун ҳуқуқий асосларни яратиш, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятини тубдан яхшилаш, ҳуқуқ-тартиботни муҳофаза қилишда фуқароларнинг фаоллигини ошириш ва ролини кучайтириш, қонунларни тўғри қўллаш билан жиноят содир этган ҳар бир шахсни жиноий жавобгарлиги ва уларга адолатли жазо қўлланилишини таъминлаш ҳамда бирор-бир фуқаронинг айбсиз жиноий жавобгарликка тортилиши ва судланишига йўл қўйилмаслигига эришиш лозим.

Наинки, суд-тергов амалиётида иштирокчиликда содир этилган жиноятлар учун жавобгарликни белгилаш масаласида, жумладан айрим ҳолатларда жиноят қонунчилигида назарда тутилган иштирокчилик турлари ва шаклларининг нотўғри талқин қилиниши ёхуд терговчиларнинг дастлабки тергов давомида жиноятда иштирок этган шахслар қилмишларини тўлиқ ёритиб бера олмаётганлиги, иштирокчиликнинг бажарувчи, ташкилотчи далолатчи, ёрдамчи каби турлари ёки оддий, мураккаб, уюшган гуруҳ ва жиноий уюшма шаклларининг зарурий белгиларини батафсил исботлаб бера олмаётганлиги суд жараёнида ушбу шахсларга нисбатан жавобгарликни белгилашда бир қатор қийинчиликлар келиб чиқишига сабаб бўлмоқда.

Иштирокчиликда содир этилган жиноятларни квалификация қилишда турлича ёндашувларнинг мавжудлиги, ҳуқуқ назариясида ҳам бу борада баҳс-мунозараларнинг борлиги ва мазкур қоидаларни аниқ белгилаб берувчи илмий-юридик адабиётларнинг етарли эмаслиги бу турдаги жиноятларни квалификация қилишда ягона ёндашувни шакллантириш мақсадида илмий асосланган қоидаларни ишлаб чиқишни, мамлакатимиз жиноят қонунчилигининг иштирокчиликка оид нормаларини такомиллаштириш ҳамда қонунчиликнинг ўзида иштирокчиликка оид тушунча ва қоидалар кенгроқ ёритилишини

белгилаш учун асослангилган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишни тақозо этади.

Ҳолбуки, иштирокчиликда содир этиладиган жиноятларнинг ижтимоий хавфлилиги тўғрисида фикр юритганда, мазкур жиноятлар фуқароларнинг қонунларда белгиланган асосий ҳуқуқ ва эркинликларига жиддий хавф туғдиради, уларнинг ҳаёти, соғлиғи, мулкани, жамоат хавфсизлиги ва жамоат тартибини, қолаверса, инсоният хавфсизлигини қўриқловчи ижтимоий муносабатларга таҳдид солади, халқаро муносабатларнинг издан чиқишига олиб келаши мумкин.

Дарҳақиқат, жиноят икки ёки ундан ортиқ шахс томонидан содир этилганда, жиноят иштирокчиларининг ҳаракати ўзаро бирлашади ҳамда улар ўртасида келишув вужудга келади. Пировард нақтижада бир киши томонидан содир этишнинг имкони бўлмаган ижтимоий хавfli қилмиш содир этилади, шунингдек, қасддан жиноят содир этилишида, уларнинг биргаликда ҳаракат қилиши туфайли жиноятни тез ва пухта амалга ошириш имконияти пайдо бўлади. Табиийки, муайян турдаги жиноятни содир этишда икки ёки ундан ортиқ шахснинг бирлашиши, улар ўртасида вазифаларни тақсимланишини тақозо этади. Шунинг учун ҳам қайсидир иштирокчи жиноят таркиби объектив томонини бевосита бажаради, бошқаси уни амалга ошириш учун қурол ёки воситалар тайёрлайди, жиноятни амалга ошириш режасини ишлаб чиқади, жиноят содир этилишига умумий раҳбарликни амалга оширади ёхуд уни содир этишга ундайди. Бу ўз навбатида иштирокчиликда содир этилган жиноятларнинг ижтимоий хавфлилик даражасини оширади, жазони оғирлаштирувчи ҳолатларни ва ҳар бир иштирокчининг жиноятда иштирок этиш даражасидан келиб чиққан ҳолда жавобгарлик белгилаш кераклигини келтириб чиқаради.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, жиноят ҳуқуқи доктринасида жиноятда иштирокчилик институтининг тузилишидан келиб чиқувчи ва жавобгарликни белгиловчи икки нуқтаи назар илгари сурилади. Унинг биринчиси, бу иштирокчиликнинг акцессор хусусиятини тан олинишидан келиб чиқади ва иккинчиси иштирокчиликка жинoий фаолиятнинг мустақил шакли сифатида қаралади.

Иштирокчиликнинг акцессор назарияси, жиноятда иштирокчиликнинг акцессор мажбурият сифатида тан олинишидан келиб чиқади, яъни ташкилотчи, далолатчи ёки ёрдамчининг қилмиши иштирокчилик сифатида тан олиниши учун бажарувчининг жавобгарликка тортишга асослар мавжуд бўлишини талаб этади, унинг бўлмаслиги қилмишни иштирокчилик сифатида баҳоланмаслигига олиб келади. Бундай ҳолда иштирокчилик учун жавобгарлик бажарувчининг жавобгарлиги билан боғланади.

Ушбу назариянинг асосий қоидалари, биринчидан, иштирокчи ўз қилмиши учун фақатгина бажарувчининг ҳаракатлари жавобгарликни назарда тутсагина жавобгарликка тортилиши мумкинлиги (айнан бажарувчи жавобгарликка тортилган тақдирдагина, бошқа иштирокчилар жинoий жавобгарликка тортилишлари мумкин) ва иккинчидан иштирокчиларнинг жавобгарлиги бажарувчининг қилмиши учун ҳуқуқий баҳо берилган жиноят қонунини моддаси бўйича амалга оширилишини тақозо этиши [6, Б.83]дан келиб чиқади. Чунonчи, ушбу нуқтаи назар М.Ю. Осипов томонидан ҳам қўллаб-қувватланган [4, Б.29]. Бироқ, айнаn шу ҳолатга Н.В. Димченко «Иштирокчиликнинг ҳуқуққа хилофлик ва мустақил равишда ижтимоий хавфлилигини инкор қилувчи акцессорлик принципи, иштирокчилик учун жавобгарликка тортиш асослари билан боғлиқ муаммоларни ёки иштирокчиликни турларга ажратиш масалаларини ҳал эта олмайди. Фақат иштирокчиликдаги ҳаракатларнинг ижтимоий хавфлилиги ва унинг ҳуқуққа хилофлилигини тан олиш иштирокчилик учун жавобгарликнинг ҳуқуқий мустақиллигини тан олиш имкониятларидангина келиб чиқиши мумкин» [2, Б.16] – деб фикр билдаради.

Айни пайтда, биз мазкур фикрларни қисман қўллаб-қувватлаймиз. Ҳолбуки, фикримизча, иштирокчиликнинг акцессор хусусияти иштирокчилар ҳаракатининг ижтимоий хавфлилигини ва ҳуқуққа хилофлилигини бутунлай инкор эта олмайди, шунингдек, на ташкилотчи, на далолатчи, на ёрдамчи ўз ҳаракатлари билан жиноят таркибининг объектив томонини бажармайдилар. Шунинг учун иштирокчилар жавобгарлигини ҳал этишда уларнинг ҳаракатлари жиноят таркибини тўлиқ қамраб олиши шартлигини қайд этиш, уларнинг мустақил равишда жавобгарлигини асослашга уринишнинг самарасиз бўлиб қолишига олиб келади. Гарчи, жиноят иштирокчилари жавобгарлигининг акцессор назарияси Ўзбекистон Республикасининг амалдаги Жиноят кодекси 30-моддаси биринчи қисмида ташкилотчи, далолатчи ва ёрдамчилар ҳам ушбу Кодекс Махсус қисмининг бажарувчини жавобгарликка тортиш белгиланган моддаси бўйича жавобгарликка тортиладилар, дея қайд этилган.

Бироқ, бизнингча, иштирокчиликнинг акцессор табиатини тан олиш жиноятда иштирок этганлар жавобгарлиги бўйича ҳал этувчи масаласида бажарувчининг жавобгарлиги билан айнан боғлиқ эканлигини белгилаб бермайди. Негаки, иштирокчилик учун жавобгарлик ҳар доим ҳам бажарувчининг жавобгарлиги билан боғлиқ бўлмайди, чунки бир қатор ҳолларда у мустақил хусусиятга эга бўлади. Зеро, жиноят иштирокчиларининг жавобгарлиги масаласини белгилашдаги асосий муаммо бажарувчининг жавобгарликка тортилиши билан боғлиқ бўлмайди, балки бунда муаммо жиноятда иштирокчилик учун жавобгарликка тортиш масаласини ҳуқуқий жиҳатдан асослаб бериш билан ифодаланади.

Хусусан, мазкур масалага профессор А.Отажонов ўз эътиборини қаратар экан, у қуйидаги фикрларни билдириб ўтади. Унинг ёзишича, «Агар жиноят таркибини фақат бажарувчи бажариши мумкинлиги тўғрисидаги қоидадан келиб чиқиладиган бўлса, унда қуйидаги хулосага келиш мумкин, яъни на ёрдамчи, на долалатчи ва кўп ҳолларда ҳаттоки ташкилотчи ҳам жиноят таркибини шахсан ўзи тўғридан-тўғри бажармайди, балки уларнинг жавобгарлиги, улар жиноятда қатнашган тақдирда ҳам уларнинг жиноятда қай даражада айби борлигини аниқлаш орқали ҳал этилади. Гарчи, жиноят қонунида махсус субъект жавобгарлигини назарда тутувчи жиноятларда иштирок этган умумий субъект белгиларига эга бўлган шахсни жавобгарликка тортиб бўлмайди, чунки унда ушбу жиноят таркибини ташкил этувчи жиноят субъектининг белгиси мавжуд бўлмайди. Масалан, «мансабдор ҳисобланмаган шахс» ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиш жиноятининг субъекти бўла олмайди, бироқ у ушбу жиноятда ташкилотчи, долалатчи ёки ёрдамчи бўлиши мумкин. Шу нуқтаи назардан у фақат мазкур жиноят учун жавобгарликни назарда тутувчи жиноят қонуни нормаси доирасида иштирок этганлиги учунгина жавобгарликка тортилади. Аммо долалатчи ёки ёрдамчининг ҳаракатларида жиноят таркибининг объектив томон ҳаракатларининг мавжуд бўлмаслиги, жиноят таркибининг бошқа элементларини йўқлигини англамайди [7, Б.8],

Бундан ташқари, мазкур масала бўйича ушбу муаммони тадқиқ этган Р.Д. Шарапов қуйидагиларни билдиради: «Агар иштирокчиларнинг ҳаракатларида жиноят таркибининг белгилари мавжуд бўлмаса, улар нима учун жавобгарликка тортиладилар? Чунки, Жиноят кодексига асосан фақат ушбу Кодексда назарда тутилган жиноят таркибининг барча аломатлари мавжуд бўлган қилмишни содир этиш жавобгарликка тортиш учун асос бўлади. Шунингдек, иштирокчилар ўзлари иштирок этган барча қилмишлари учун жиноий жавобгарликка тортилиши ва жавоб бериши тушунарли, аммо уларнинг Жиноят кодексига қайд этилган жиноий жавобгарликка тортиш асослари бўйича жавобгарликка тортиш лозимлигини қандай тушунтириб бериш мумкин? Шу боис, иштирокчиликнинг акцессор назарияси ушбу муаммоларга аниқ жавоб бера олмайди [9, Б.12]. Шунинг учун фикримизча, мазкур масалаларни ҳуқуқий жиҳатдан тўғри ҳал этиш учун умумий жиноят таркиби мавжудлиги ҳолатида иштирокчиликда содир этилган жиноятларни ва иштирокчиликнинг тизимли назариясини асослаб бериш ва ишлаб чиқиш зарурдир.

Шубҳасиз, жиноий қилмишни иштирокчиликда содир этилган деб баҳолаш учун, албатта, иштирокчиларнинг жиноят содир этишдаги ўзаро ҳамкорлик ва икки томонлама субъектив алоқадорликнинг мавжуд эканлигини аниқлаш талаб этилади. Демак, бундай вазиятда шахснинг қилмишида иштирокчиликнинг зарурий белгилари аниқланмаса, ундай ҳолда, қилмишни иштирокчилик деб баҳолаш мумкин эмас. Бу борада иштирокчиликнинг объектив белгилари муҳим ўрин тутаяди. Юридик адабиётларда иштирокчиликнинг объектив белгилари ҳақидаги таълимот қуйидагича изоҳланади, яъни а) иштирокчиликда ҳар доим жиноий жавобгарликка тортилиши лозим бўлган икки ёки ундан ортиқ шахснинг мавжудлиги; б) жиноят содир этилишида уларнинг ҳамкорликдаги иштироки; в) жиноий натижанинг умумийлиги (ҳар бир иштирокчи учун ягоналиги); г) ҳар бир иштирокчининг қилмиши жиноий натижа ва улар ўртасидаги сабабий алоқадорликда бўлиши талаб этилади [5, Б.78; 3, Б.170; 8, Б.86]. Жумладан, А. Трухиннинг фикрича, «иштирокчиликнинг умумий объектив белгилари барча иштирокчиларнинг хатти-ҳаракатлари жиноят натижасида келиб чиқиши мумкин бўлган жиноий оқибат билан объектив алоқадорликда бўлиши, жиноят содир этилишида биргаллашиб қатнашиши, шунингдек ҳар бир иштирокчи жиноий оқибатнинг келиб чиқишига ўз ҳиссасини қўшишини тақозо этади» [8, Б.89].

Шу билан бирга таъкидлаш керакки, юридик адабиётларда олдиндан ваъда берган ҳолда жиноятни яширишни жиноятда иштирокчилик, деб баҳолаб бўлмаслиги ҳақида фикрлар билдирилган. Жумладан, Л.Д.Гаухманнинг ёзишича, «олдиндан ваъда қилинмаган ҳолда

жиноятни яшириш, олдиндан ваъда қилинган ҳолда содир этилган жиноятни яширишдан фарқ қилади. Олдиндан ваъда қилинган ҳолда жиноятни яшириш жиноятда иштирокчилик деб баҳоланади, олдиндан ваъда қилинмаган яширувчилик эса жиноятга дахлдорликнинг мустақил шаклидир, яъни у қасддан қилинган ҳаракат бўлиб, бошқа шахс содир этган жиноят билан муайян боғлиқликда бўлсада, лекин у жиноятнинг бажарувчилари ва бошқа иштирокчиларига ёрдам бермайди. Иштирокчиликни ташкил этадиган жиноятни яшириш ва жиноятга дахлдорлик орасидаги тафовут шундаки, жинояга дахлдорликда жиноятни яшириш учун қилинадиган ваъда жиноят содир этилганидан сўнг амалга ошади ва шу боисдан жиноят уни яшириш билан сабабий боғлиқликда бўлмайди» [1, Б.233]. Жиноятда иштирокчиликни тури бўлмиш ёрдамчининг белгилари ва қилмишлари Жиноят кодексининг 28-моддаси, бешинчи қисмида белгиланган ва унга асосан, «жиноят содир этилишига ўз маслаҳатлари, кўрсатмалари билан, воситалар бериш ёки тўсиқларни йўқотиш билан кўмаклашган, шунингдек жиноятчини, жиноят содир этиш қуроли, излари ва воситаларини ёхуд жиноий йўл билан қўлга киритилган нарсаларни яширишга, шунингдек бундай нарсаларни олиш ва ўтказиш тўғрисида олдиндан ваъда берган шахс ёрдамчи деб топилади», каби баён этилган.

Қонун чиқарувчи ёрдамчининг аниқ ҳаракатларини назарда тутувчи мазкур қонунчилик нормасида, ёрдамчининг жиноятни яшириш борасидаги қилмишларини (белгиларини) аниқ қилиб белгилаб берган. Шунинг учун шахснинг қилмишини ёрдамчи деб баҳолаш учун унинг қилмиши Жиноят кодексининг 28-моддаси бешинчи қисмида назарда тутилган қилмишларни содир этганлигини аниқлаш, уни ёрдамчи деб топиш учун асос бўлиши мумкин ҳолос. Агар шахс Жиноят кодексининг 28-моддаси бешинчи қисмида назарда тутилган қилмишларни содир этмаса, уни биз ёрдамчи деб топишимиз мумкин эмас.

Шу билан бирга айтиш мумкинки, бизни қизиқтираётган жиноятни яширишнинг қилмишлари жиноят қонунида ёрдамчининг белгиларини ёритиб берувчи нормада таъкидланмаган, қонун фақат юқорида назарда тутилган қилмишларни амалга ошириш тўғрисида «олдиндан ваъда берган» шахсни қилмишларини ёрдамчи деб назарда тутмоқда. Мазкур норманинг тузилиши бевосита жиноятни яширишнинг белгиларини тўлиқ ўзида қамраб олмаяпти. Чунончи, Жиноят кодекси 28-моддаси бешинчи қисмига мувофиқ олдиндан ваъда берилган ҳолда жиноятни яшириш, яъни жиноят содир этган шахсни, жиноят қуроли ва воситаларини, жиноят изларини ва жиноий йўл билан қўлга киритилган нарсаларни бевосита олдиндан ваъда берган ҳолда яшириш ҳолатлари ёрдамчининг қонунчилик тузилишига асосан мазкур норма таркиби билан қамраб олинмайди ва бундай қилмиш қонунчилик нуқтаи назаридан шарҳласак, жиноятда иштирокчилик ҳисобланмайди.

Шунинг учун жиноят қонунчилигидаги бу каби муаммони бартараф қилиш ва Жиноят кодексининг қонунийлик принципи (ЖК 4-м.) талабларини амалга ошириш мақсадида, Жиноят кодексининг 28-моддаси, бешинчи қисмида белгиланган ёрдамчининг тушунчасини қуйидаги тузилишида ишлаб чиқиш лозим деб ҳисоблаймиз, яъни «Жиноят содир этилишига ўз маслаҳатлари, кўрсатмалари билан, воситалар бериш ёки тўсиқларни йўқотиш билан кўмаклашган, шунингдек жиноятчини, жиноят содир этиш қуроли, излари ва воситаларини ёхуд жиноий йўл билан қўлга киритилган нарсаларни олдиндан ваъда берган ҳолда яширганлик, шунингдек бундай нарсаларни олдиндан ваъда берган ҳолда олганлик ва ўтказганлик ёрдамчи деб топилади».

Мухтасар айтганда, иштирокчилик билан боғлиқ жиноятларни квалификация қилишда иштирокчиларнинг жиноят содир этишдаги субъектив муносабатидан келиб чиқади ва қилмишда иштирокчиларнинг ўзаро ҳамкорликдаги алоқаларининг мавжуд эканлигини аниқлаш талаб этилади. Бунда шахснинг қилмишида иштирокчиликнинг зарурий объектив ва субъектив белгилари аниқланмаса, ундай ҳолда, қилмишни иштирокчилик деб баҳолаш мумкин эмас.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. 4-е изд. перераб. и дополн. – М.: АО «Центр ЮрИнфоР», 2010. – 559 с.
2. Димченко Н.В. Ответственность за преступления, совершенные в соучастии:

- теоретические и прикладные аспекты. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2006. – 26 с.
3. Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2000. – 315 с.
4. Осипов М.Ю. О некоторых проблемах квалификации преступлений террористической направленности // Российская юстиция. – 2015. – № 3.
5. Otajonov A.A. Analysis of the Concept and Signs of Crime Assistance and the Improvement of Its Norms International Journal of Research. Vol. 06, Issue 2, February, 2019, (ISSN: 2348-6848), (With Impact Factor 5.60) –P. 77-81. // Available online: <https://pen2print.org/index.php/ijr/>
6. Otajonov A.A. Legal analysis of signs participation in the crime (Правовой анализ признаков участия в преступлении). Право и жизнь // Независимый научно-правовой журнал (Москва). – 2019. – № 1. Январь-февраль-март. – С. 81-94.
7. Отажонов А.А. Жиноят кодекси Махсус қисмида иштирокчиликда содир этилган жиноятлар учун жавобгарликни такомиллаштириш // Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Олий ўқув курслари ахборотномаси. – Тошкент. 2015. – № 1. (21). – Б. 7-10.
8. Трухин А. Объективная сторона соучастия в преступлении // Уголовная право. – 2008. – № 2. – С. 86-90.
9. Шарапов Р.Д. Соучастие в неоконченном преступлении и «неудавшееся соучастие» // Юридическая наука и правоохранительная практика. – 2018. – № 1(43).